

**לעילוי נשמה
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל**

פרשת בא

חידושי תורה ושאלות מ - א' ועד ת' על **פרשת השבוע** ועניינא דיומא מהמפרשים מדרשים וכד'
התשובות מסודרות לפי סדר **א-ב**

בפרשה 106 פסוקים = בכל לבבך, גואלינו, יום הגאולה

בפרשת בא 20 מצוות עשה, מתוכן 9 מצוות עשה ו-11 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֵת לֵב עַבְדֶּיךָ לְמַעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֶלֶּה בְּקִרְבּוֹ. (י א) בֹּא עוֹלָה בְּגִימָטְרִיָּה ג'.
רמז לו ג' מכות יריא עוד עליו. (בעה"ט) **בֹּא** - האות ב' רומזת לבי המכות שגרמו לחושך, בארבה נאמר **וַיְכַס אֶת עֵינַי כָּל הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ**
(י טו) ובמכת חשך **וַיְהִי חֹשֶׁךְ אַפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם (י כב).** האות א' רומזת למכת בכורות שנעשתה על ידי יחידו של עולם שנאמר (הגש"פ)
וְעַבְרַתִּי בְּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ. וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאָרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שָׂרְף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ. אֲנִי יי - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר.

משה היה סבור שלא ישלח ה' רק ז' מכות כנגד ז' רקיעים, וז' מזלות, וז' ימי השבוע, אמר הקב"ה למשה לא כמו שאתה סבור, עדיין יבוא
לו עוד שלוש מכות, כמנין **בֹּא** שנאמר **בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ**. (תוספות השלם)

מה הטעם שהחלוקה בין הפרשיות הינה שבע בפרשת וארא ושלוש בפרשת בא, שהרי היה לו לחלק אותם חמש וחמש לפי שבחמש אחרונות
הקשה את ליבו, או לפי **דצ"ך עד"ש באח"ב**. ומכת ברד היתה צריכה להתחיל את הפרשה.
מפני שתי סיבות. הסיבה **האחת** - לפי שמהמכה הזאת והלאה התחילו פרעה ועבדיו ליראה מה' הנכבד וממכותיו בטרם תבואנה, מה שלא
היה בשאר המכות שעברו, ולפי שבמכה הזאת התחילו הפשרות על ענין יציאתם ממצרים עד שנגמרה היציאה, לכן נעשה כאן התחלת הסדר
מהתחלת היציאה והגאולה, הסיבה **השניה** - מפני שמכת הארבה ומכת החושך ומכת בכורות, שלושתן היו ביסוד האוויר, ושלושתן היו
מחשיכים את הארץ. ומפני השיתוף הזה אשר היה בשלשת המכות הנשארות, הבדיל מסדר הפרשיות בין שלושת המכות הנשארות ובין
המכות הראשונות שנזכרו בסדר של מעלה. (אברבנאל)

היום אָתֶם יֵצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. (יג ד) ר"ת **פְּרוֹף הַנְּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּי-הֵנָּה**. (ירמיהו י ז). בזכות הביטחון אתם נגאלים ויוצאים מהגלות תמיד. (שארית מנחם)

מצוות מדאורייתא שנשים חייבות בהם אע"פ שהם מצוות עשה שהזמן גרמא

מצה - לפי שכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה

שמחה - דכתיב **וְשִׂמְחַת אִתָּה וּבֵיתְךָ** (דברים יד כו)

הקהל - דכתיב **הִקְהַל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּה** (דברים לא יב)

פסח - דכתיב **בְּמִסְכַּת נִפְשֹׁת** (שמות יב ד) שתיים במשמע איש ואשתו

קידוש - שכל שישנו בשמור ישנו בזכור.

וְאָמְרוּ אֵת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אִשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרִירִים יֹאכְלֶהוּ. (יב ח) יום הוא לשון זכר, לילה היא לשון נקבה, היה לו לומר בלילה הזאת.

והאישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא, כך הם רוב המצוות מצוותן ביום דווקא ולא בלילה ולא מצינו כלל שיהא המצווה דווקא בלילה ולא ביום. וזהו
שהקשה בהגדה של פסח **מה נשתנה הלילה הזה** - מפני מה נתחייבה הלילה הזאת במצוות יותר מכל הלילות. ומתוך לפי שקרא הכתוב את הלילה הזה 'יום
ההוא' **וְהַגִּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא** כמו שכתוב יכול מראש חודש יכול מעבוד יום בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך וזה דווקא
בלילה כמו שנאמר **בְּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצֵּת** והכתוב קורא את הלילה הזה 'יום ההוא'. לכן הלילה הזה נתחייב במצוות כי אין לה בחינה של לילה כלל. (הגר"א
פירוש הגש"פ). **אֵיתָא בְּזוּהָרָא** (פ' בא, דף לח ע"א). עם פירוש 'מתוק מדבש' ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז (ליל יציאת מצרים האיר כיום בהיר של
תקופת תמוז), וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא. הדא הוא דכתיב (תהלים קלט) **'וְלִילָה פְּיוֹם יְאִיר כְּחַשְׁמֵיכָה פְּאוּרָה'**.

מה הטעם שאין מקדשים הלבנה תחת הגג (רמ"א בשם הגהות אלפסי - שוע אוה תכו ד)

קבלת פני השכינה דמי, לפיכך יוצאים לרחוב כדרך שיוצאים לקראת מלכים. (הב"ח, מג"א). **א"נ** כדי שלא יאהיל עליו שום טומאה ויברך במקום טהרה.
(מג"א בשם המהר"ל)

מה הטעם שצריך לבער חמץ בערב פסח מו' שעות - לפי שהערב רב עשו את העגל בשעה השישית. והם שאור שבעיסה והם גרועים מעובדי כוכבים לפי
שישראל נמשכים אחריהם ממה שרואים שהשעה משחקת להם. (אבן שלמה פ"א הערה ה)

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיַד תִּזְקַח הַזֶּבַח וְ-הַנְּהַ מִמִּצְרַיִם. (יג ט) **מה הטעם שעושים ד' בתים בתפילין**
של ראש ובית אחד בתפילין של יד. **כנגד** ארבע הרגשות שבראש: חוש הראייה, חוש השמיעה, חוש הריח, חוש הטעם. ואחד של יד כנגד חוש המישוש.
(פרישה או"ח לב לד). **א"נ** תפילין של ראש קדושתן יותר מתפילין של יד, כי החילוק מורה שמקבל את ה' בבירור לגמרי, וזה מורה על קדושה יתירה, אבל
הזרוע שהוא כלי המקבל כח התנועה אין ראוי למעלה כמו בראש ולכן הוא בית אחד. לפי שהחכמה והדעת באה מהראש. (גבורות השם ל"ט)
התפילין של יד עניינן הוא עבודת המידות שבלב, ולכן מניחים אותן על הזרוע כנגד הלב, כדי לשעבד לקב"ה את הלב שהוא עיקר התאוות; ואילו התפילין
של ראש עניינן הוא עבודת המוח והשכל, ולכן מניחין אותן על הראש כנגד המוח. לכן התפילין של ראש. שנועדו 'לשכנע' את השכל שבראש, באות
מחולקות ומפורטות בסדר מסודר: כל פרשה בבית אחר, ארבע פרשיות בארבעה בתים נפרדים; אולם התפיסה של הלב היא דווקא בדרך של רגש כולל.
רגש בווער ונלהב שמתרכז סביב נקודה אחת, התפעלות והתרגשות בלתי מוגבלים. הלב אינו מתעמק בפרטים הקטנים של כל דבר - אלא רואה את הדבר
בנקודת מבט כוללת ובלתי מתחלקת. ולכן התפילין של יד, שכנגד הלב, אינן מתחלקות לארבע בתים, אלא מתאחדות לבית אחד וכולל. (ר מנחם מנדל רייצס)

שאלות

- א. רמז בפרשה שאם חוזר בתשובה בחודש אלול מקבל תשובתו.
- ב. ראייה בפרשה שכשם שאדם חייב ללמד תורה את בנו - כך הוא חייב ללמד תורה את בן בנו.
- ב. לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' הנה פי אתה אתם מבקשים ויגדש אתם מאת פני פרעה. (י יא) מאחר וכתוב ויגדש אתם מאת פני פרעה משמע שפרעה הוא לא זה שגרש אותם. (לא כתוב ויגדש אתם פרעה) פירש"י - הרי זה לשון קצף, ולא פרש מי המגדש. מי זה שבפועל גרש אותם מלפני פרעה.
- ג. והנה לה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהנה תורת ה' הנה בפיך כי פיך תזקה הוצאף ה' הנה ממצרם. (שמות יג ט) בפסוק זה נאמר פיך תזקה ואילו בקריעת ים סוף נאמר ונרא ישאל את ה' הגדלה אשר עשה ה' הנה במצרים וייראו העם את ה' הנה ויאמינו ב' הנה ובמשה עבדו. (שמות יד לא). ההבדל בין היד הגדולה ליד החזקה, ומדוע בתפילין נאמר לשון היד החזקה ובקריעת ים סוף היד הגדולה.
- ד. לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' הנה פי אתה אתם מבקשים (י יא) לכאורה למה אמר כן והרי אישה כשרה להקריב בבמה (כדאיתא בת"כ פ' אחרי). ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' הנה רק צאנכם וקרבכם יצג גם טפכם ילף עמכם. (י כד) לכאורה כיצד שלח פרעה תוך כדי מכת חושך לשלוח לקרוא למשה והרי היה חושך אפילה בכל ארץ מצרים. פרש"י (י כב) חשך של אפל, שלא ראו איש את אחיו ואתן שלשת ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מקפל על זה, ש"לא קמו איש מתחתיו" - יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב.
- ה. מה הטעם שיש נוהגים לטעום חמץ מיד במוצאי חג הפסח וכן יש שנהגו להבדיל במוצאי החג על כוס שיכר של חמץ. (במקום יין)
- ו. סגולה בפרשה לזכות לבנים.
- ז. מה הטעם שנהגו התינוקות לחטוף ולגנוב את האפיקומן לבילי פסח.
- ח. מה הטעם שאין מברכים שהחיינו על קידוש הלבנה.
- ט. וילכו וינעשו בני ישראל כאשר צוה ה' הנה את משה ואהרן בן עשו. (יב כח) פרש"י - להגיד שבחן של ישראל, שלא הפילו דבר מקל מצות משה ואהרן. ומהו "בן עשו"? אף משה ואהרן בן עשו. והרמב"ן פירש - בן עשו בני ישראל, שלא הפילו דבר מכל אשר צוו אותם משה ואהרן. לכאורה קשה לפירוש רש"י דפשיטא דגם משה ואהרן בן עשו, ומי יחוש לקיים את מצוות ה' יותר מהם?
- י. ונט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים. (יב כב) פרש"י - חשך של אפל, שלא ראו איש את אחיו ואתן שלשת ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מקפל על זה, ש"לא קמו איש מתחתיו" - יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב. ולמה הביא עליהם חשך? שהיו בישאל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת. ומתו בשלשת ימי אפלה, פי שלא ראו מצרים במפלתם ויאמרו: אף הם לוקים כמונו. ועוד: שחפשו ישראל וראו את פליהם, וכשצאו וקו שואלין מהו, והיו אומרים אין בדינו כלום, אומר לו: אני ראיתי בביתך, ובמקום פלוני הוא (ש"ר יד, ג) באיזה תאריך מתו הרשעים שבבני ישראל במכת חושך, ובאותו יום מתענים.
- כ. ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' הנה אלהיכם מי נמי הלהיכם. (יח) מה הטעם דכתיב את ואת בכפל לשון.
- כ. אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו. (יב ט) מה הטעם שכתב ובשל מבשל בכפל לשון, ובאחד מהם אני מבין ושניהם לשון בישול.
- ל. עצה לקדש את הלבנה אם לא הייתה נראית עד שעבר זמנה.
- מ. ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. (יב כב) פרש"י - מגיד מאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין וכו' לכאורה קשה אותם שחזרו מעורכי המלחמה, אם נגזר עליהם שימותו לא ינצלו אף בביתם.
- נ. כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך. (יד) לכאורה קשה מנין היה לו למשה לומר לפרעה בפעם הזאת שהקב"ה יביא ארבה ואע"פ שמשה אמר פה אמר ה' הנה (ג) מכל מקום היכן מצינו שה' אמר לו על מכת הארבה.
- ס. ועתה שא נא מטאתי אף הפעם והעמירו לי הנה אלהיכם ונסר מעלי רק את המנות הנה. (יז) מה הטעם שאמר במכת ארבה רק את המנות הנה. ולא התבטא כך פרעה בשום מכה רק במכת ארבה, מה מיוחד במכה זו שיש בה 'מוות' יותר משאר מכות?
- ע. מבריאת העולם לא נצטוו על המילה רק לאברהם אבינו ולבניו. מספר הדורות מאדם הראשון ועד לציווי המילה, ובזכותו יצאו ממצרים.
- פ. ביום זה נתלה המן וקראו את ההלל.
- צ. מה הטעם שלא מברכים שהשמחה במעונו בפדיון הבן, ואיכא שמחה שיצא מספק נפל.
- ק. שיה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכפשים ומן העזים תקחו. (יב ה) מה הטעם שנאסרו להקריב קרבן פסח מן הבקר.
- ק. באיזה אורך היתה עזרת הנשים בבית המקדש.
- ר. והנה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך כי בתוך יד הוציאנו ה' הנה ממצרם. (יג טו) כיצד יתכן שבני ישראל הניחו תפילין, הרי לעבד אסור להניח תפילין.
- ש. ויאמר משה בנערינו ובנערינו ונלף בכנינו ובכנותנו וצאננו ובקרבנו נלף פי חג ה' הנה לנו. (י ט) על איזה חג מדבר.
- ת. וראיתי את ה' ה' (יב יג). את מה בא לרבות. לכאורה היה לו לכתוב וראיתי ה'. מספר השנים שעברו משנימול יצחק ועד שנימולו במצרים.

תשובות

- א. את לבו ואת לב (י א) ר"ת אלול – לרמוז שאפילו מי שכבד לבו בעבירות כל השנה וחוזר בתשובה בחודש אלול מקבל תשובתו. ובלבד שיעסוק בתורה וזה נרמז באומרו **למען שתי אתמי אלה** קרי ביה **אותיותי** שהם אותיות התורה, שיהיו **בקרבו** ולא מהשפה ולחוץ. (רבינו אפרים)
- ב. **את לבו ואת לב (י א) ר"ת אלול** – כי בט"ו בסיון התחילו המכות, הרי באלול נשלמו המכות. (רבינו אפרים)
- ב. **באזני בנה וכן בנה (י ב)** כי עד כאן חייב אדם ללמד לזרעו תורה, ועד כאן יגיעו רחמי האב על הבן, שנאמר **אם תשקר לי ולניני ולנכדי** (בראשית כא כג) (פענח רזא) וכדאיתא בגמרא (קדושין ל). עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? [עד כמה דורות] אמר רב יהודה אמר שמואל: כגון זבולון בן דן [תלמיד שהיה בימיהם] שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות.
- ב. בלעם גרש אותם – איתא במדרש, נאמר כאן **ויגרש אתם** ולהלן הוא אומר (במדבר כב ו) **אולי אוכל נקה בו ואגרשנו**, מה להלן בלעם אף כאן בלעם, לפי שהוא מכלל יועצי פרעה. (מדרש הבאור) *
- ג. גבורת ה' המשלמת לעושה רע כרעתו נקראת היד החזקה, צד החסד והטוב נקראת היד הגדולה. הקב"ה ציווה שתהיה הנחת התפילין בכתובת זכרון ביד כהה שלנו שהיא דוגמת היד החזקה המוציאה אותנו ממצרים, בקריעת ים סוף נאמר היד הגדולה לפי שהסכימה מידת הרהמים עם מידת הדין. (אוה"ח)
- ד. דיעבד כשרה להקריב אבל לתחילה אין נותנים לאישה לשחוט. ובירושלמי איתא (מגילה פ"א ה"א) ס"ל לר' יוחנן דאישה פסולה בבמה (טעמא דקרא) דתן ואבירם שלה – לפי שהם היו יוצאים ונכנסים אצל פרעה, וכשבאו אליו אמר להם שילכו לקרוא למשה שיבוא אליו. (א"ע, טעמא דקרא) *
- ה. היכר הוא בין הזמן האסור בחמץ לזמן המותר כפי שעושים היכר בהכשר הסוכה כשיוצאים מהסוכה הביתה, להראות שפטורים ממנה (כמבואר בסוכה מח). והגר"א היה מבדיל במוצאי הפסח על כוס שכר חמץ. * להראות שאין עושה המצווה להנאתו אלא לקיים מצוות בוראו.
- ו. **והגדת לבנה ביום שהוא לאמר בעבור זה עשה י-הנה לי בצאתי ממצרים.** (יג ח) כתב האוה"ח – אפשר עוד שירמוז באומרו **והגדת לבנה** שאם יגיד הגדה האמורה בענין, יזכה ה' שיגיד לבנו וכדי שלא תטעה לומר דווקא, לזה אמר **לאמר**.
- ז. זכר לנס שהכלבים לא נבחו, והגנבים המצריים לא ניצלו את ההזדמנות לעשות את מלאכת הגניבה בזמן שהכלבים לא נבחו. דכתיב **ולכל בני ישראל לא יחרץ קלב לשנו** (יא ז) ומאחר שבעיר שאין הכלבים נובחים מצויין בה הגנבים כי הכלבים שומרים מפני הגנבים, כדאיתא בחז"ל (פסחים ק"ג.) – לא תדור במתא דלא נבח כלבא. (מכתב סופר חלק ב) *
- ח. חסר החודש – שהרי בין מולד למולד יש בממוצע כ"ט ומחצה יום. ואין מברכים שהחיינו אם אין בין מצווה למצווה שלושים יום. (אליה רבה סימן תכו א)
- ט. טרחו משה ואהרן לכבוד המצווה בעצמם גם בלקיחתו מן השוק וצלייתו והכנתו דהוא אפשר ע"י אחר, ואלו מלאכות שהעבד עושה לרבו, ואין ראוי לאדון נכבד לעשותן בעצמו, אלא שלכבוד המצווה עשו אותם משה ואהרן בעצמם ולא חסו על כבודם. (כתב סופר) *
- י. י"ג אדר – וכן המן גזר לאבדם בי"ג אדר, לכן מתענים בי"ג אדר לזכור בו וזעקתם. (רבינו אפרים, רוקח עמ' נב)
- כ. כל אחד בנפרד – מאחר ויצאו מאת פרעה הלך כל אחד לדרכו, והוצרכו לחפש אחר משה לבד ואחר אהרן לבד עד שהביאו את שניהם. (תוספות השלם)
- כ. כלי בתוך כלי – בכלי אחד שמים מים ובכלי השני מעליו שמים את הבשר ומתבשל הבשר שבקדרה הפנימית על ידי המים שבכלי החיצוני וזהו **בשיל מבשיל** והוא מאכל המלכים, והמאכל הזה מועיל (בריא) יותר מכל מאכל אשר יהיה קרוב יותר אל האש. אפילו הכי אסרה התורה (רבינו תם עה"ת. ראב"ע)
- ל. לימוד בגמרא 'מאי מברך אמר רב יהודה ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וגו' (החזה מלובלין) ומאחר ולא יכול לברך בשם ומלכות יכול לומר 'ברוך רחמנא מריה מלכא דעלמא'. (דרך פיקודי)
- מ. מזל כללי נוצח למזל פרטי – על כן מועיל לברוח שמא לא נגזר עליו בפרטות. אם נגזר על עיר אחת או על אומה אחת במזל כללי ליהרג לא ימלט אף האיש שלא נגזר עליו בפירושו כדכתיב (משלי יג כג) **ויש נספה בלא משפט**. וזהו פירושו כיון שניתן רשות למשחית שוב אינו מבחין. (הגר"א)
- נ. נבואה היתה בידו שעתידות לבוא על מצרים עשרת המכות, ואמנם לא ידע את הסדר ולכן היה צריך שיאמר לו הקב"ה בכל מכה מהן שנצטווה לך אל פרעה ואמרת אליו כך וכך, וכשהגיע עד כאן שעברו הז' מכות הבין משה מדעתו כי מכת ארבה היתה השמינית, כי ידע שבמכת בכורות יצאו שאמר לו הקב"ה **והנה לא שמעתי עד פה** (שמות ז טז) ומכת חושך היתה צריכה להיות סמוכה ליציאת מצרים כי מה מועיל שהיו אומרים ראינו החפץ בביתך במקום פלוני שמא לקחוהו ממקומו ושמוהו במקום אחר. (תוספות השלם) **א"נ** ודאי אמר הקב"ה למשה מכת ארבה אלא לקצר הדברים לא נכתבה כי דרך המקראות לקצר לשונם. (ריב"א)
- ס. סימא הארבה את עיניהם של המצרים כמו הצרעה בימי יהושע – שהיה אוכל את עיניהם, וסומא חשוב כמת. **א"נ** לפי שכל פירות האדמה נשתדפו בברד ואחר כך בא הארבה לכלות את מה שהשאיר הברד ואחרי שתי המכות האלה לא נשארה מחיה לבני אדם בארץ, וזהו מוות. (רבינו בחיי) *
- ע. עשרים דורות – וז"ש **היום אתם יצאים בהדש האביב**. (יג ד) בזכות מילה שניתנה לעשרים דור, כי לא היו נימולים ונתן להם הקב"ה דם פסח ודם מילה. **האביב** בגימטריא 20. (רבינו אפרים)
- פ. פסח נתלה המן – **הנה לכם לזכרון (יב יד) ר"ת הלל**, וס"ת המן. לרמוז שביום פסח נתלה המן וקראו הלל. (אסת"ר פ"י ח, רבינו אפרים)
- צ. צער הוא באופן שמת הבן לאחר שלושים שחייב לפדותו, ומאחר שאין לברך שם שהשמחה במעונו, לא פלוג רבנן בכל פדיון. (תוספות הרא"ש, טעמי המנהגים בשם המהרי"ל)
- ק. קטיגור הוא לפי שגלוי וידוע לפניו שעתידיים ישראל להמיר את כבודו בעגל. ואזו קטגור נעשה סנגור. **שה** בגמטריא **כפרה** (305) (רבינו אפרים)
- ק. קל"ה אמות היתה אורך עזרת הנשים במקדש. **ונאת פתינו הצייל** (יב כז) **הצייל** בגימטריא קל"ה (135). (רבינו אפרים)
- ר. רבו התייאש ממנו לפיכך חייב העבד בתפילין. (גיטין מ). איתא בחז"ל (ילקו"ש) כיון שבני ישראל יצאו ממצרים היה פרעה צווח ווי. למה הדבר דומה לאחד שהיה לו קצצים (חתיכות עץ) מחרם בדמים מועטים הלך הלוקח ועשה לו תיבות ומגדלים וחפצים הרבה, ראה אותו המוכר אמר ווי לאותו האיש מה מחר. כך פרעה היו ישראל משועבדין לו בטיט ולבנים ולא היו ניכרים שהם אומה. כיון שיצאו ישראל ממצרים ובאו ונעשו דגלים על הים יצא פרעה וראה אותם שהיו עשויין דגלים התחיל קורא ווי **וינהי בשלח פרעה**. (מדרש יונתן)
- ש. שבועות הוא חג מתן תורה – שכבר אמר לו (שמות ג יב) **בהוציאת את העם ממצרים מעבדון את ה' להים על הקר הנה**. ואין לפרש חג פסח שהרי במצרים עשו את הפסח, גם אי אפשר לפרש סוכות שהרי אין לו זכרון בהר הא-להים אבל הוא חג השבועות שבחדש סיון הוא שכתוב (שמות יט א) **בהדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הנה באו מדבר סיני**. ויום זה ראש חדש סיון היה ונשתהו שם ה' ימים ולמחרתו ביום ששי נתנה תורה. (רבינו בחיי)
- ת. ת"א שנים – לכך ציווה לסמן בתיבה בדם לזכור דמו של יצחק. וזהו **נראיתי את ה' בדם** (יב יג) לרבות דמו של יצחק. (רוקח עמ' נט) נמצא בידם שלש דמים דם פסח דם מילה ודמו של יצחק, לכך נזכר ג' פעמים בפסוק (יחזקאל טו ז) **ואעבר עליו ואראו מתבוססת בדם יצחק** ואמר לך **בדמיו** ואמר לך **בדמיו** ויניי **בדמיו** שני פעמים בגימטריא **יצחק** (108). (רבינו אפרים)

מקורות / חידודו *

- ב. **כתב המקור ברוך** – וי"ל שהמגרש הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו , באשר התחיל פרעה במו"מ עמהם **מִי נְמִי הַהֶלְכִים** (י ה) וכמעט ניאות לשלחם , אמנם הקב"ה חפץ להביא עליו עשר המכות כולם להודיע שמו יתברך בקרב הארץ , על כן גרשם מעל פניו שלא יספיקו להתפטר .
- ד. **תרגום יונתן - ובסוף תלמא יומיו** קרא פרעה לַמְשָׁה וְאָמַר זִלּוּ פִלְחוּ קִדְמֵי יְיָ לַחֹד עַנְכוֹן נְתוּרִיכוֹן קְמוּ גְבֵי אוֹף טְפִלְכוֹן זִיל עַמְכוֹן. איתא בחז"ל שהיה הפסקה של יום אחד והיא בשבת . שהרי כל מכה שימשה שבוע ימים וזו שימשה ששה ימים , שלושה ימים חושך רגיל בימים ד' ה' ו' , הפסקה יום אחד והוא שבת הגדול ע"ש הנס הגדול שראו המצרים שלקחו את השה ולא עשו כלום , עוד שלושה ימים חושך מוכפל בימים א' ב' ג' , יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב. ולמחרתו מכת בכורות .
- ה. **תרגום יונתן** (שמות יב ה) - גְּנִיסָן בְּאַרְבַּיִסר יוֹמִין לַיְרְחָא תַכְסוֹן ית פְּסָחָא וְכָרְמָשָׁא דְחָמְסָר תִּכְלוֹן פְּטִירֵי עַד יוֹמָא דְעֶשְׂרִין וְסָד לַיְרְחָא בְּרָמְשָׁא דְעֶשְׂרִין וְתָרִין תִּכְלוֹן קְמִיעַ. **כתב התורה תמימה** - ואיך שהוא תוספת דברים אלו מכוונות למה שנהגו גדולים מיוחדים לטעום חמץ בכניסת ליל מוצאי פסח, ואולי באמת סמכו על הת"י והוא כוון למנהג זה, והטעם כדי לעשות היכר בין זמן האסור ומותר בחמץ, וכמו כשיוצאין מן הסוכה לבית עושיין איזה היכר בהכשר הסוכה להורות ולהראות שפטורין ממנה כמבואר באו"ח סימן תרסו . ובליקוטי הגר"א על המעשה רב הביאו מש"כ בס' תורה תמימה (שמות יב ס"ק קסח) ששמע בשם הגר"א שהיה מבדיל במוצאי הפסח על כוס שכר חמץ. וזהו דווקא במקום שהוא חשיב חמר מדינה.
- ז. **כתב בחק יעקב**: ואפשר שזמה נתפשט המנהג שמניחין לתינוקות במדינות אלו לחטוף האפיקומן. ש"ע"י זה לא יישנו ויתעוררו לשאול. ובס' התודעה כתב איתא בגמ' תניא ר' אליעזר אומר חוטפין מצות בליל פסחים בשביל התינוקות שלא ישנו מכאן סמכו לחטוף האפיקומן ואינם משיבים אלא בפדיון... ואעפ"י שפירוש הברייתא לא כך הוא, אלא חוטפין, כלומר מההרין באכילת מצה, או חוטפין מיד התינוקות שלא יאכלו כדי שביעה ויישנו. אעפ"כ נעשה זה מנהג בבתיים רבים ואין מוחין בידם. ובס' המטעמים כתב: טעם למנהג שהתינוקות גונבים האפיקומן בליל פסחים ולהבטיח להם איזה מתנה בפדיון. ע"פ מ"ש חז"ל שמחלקים קליות ואגוזים לתינוקות בשביל שלא יישנו שהרבה דברים דקדוק חז"ל שיהיו גם התינוקות והקטנים נעורים בלילה הזה לפי שגם התורה חזרה כמה פעמים והגדת לבנה וכנגד ד' בנים דברה תורה ולכן המציאו הרבנים תחבולה זאת לגזור ולגנוב האפיקומן בכדי לגזור הישנה מהתינוקות והילדים שיזכרו להמתין ולהעמיד עצמם מן הישנה עד שישגמרו רובו של הסדר. ועוד טעם למנהג זה כתב בספר אוצר טעמי המנהגים זכר לנאמר "לא יחרץ כלב לישונו". וכאשר הכלבים אינם נובחים אין הגנבים מופרעים ממלאכתם וזכר לנס זה "גונבים" האפיקומן.
- ט. **א"נ** כן עשו קאי על בני ישראל – לפי שהמצווה על משה ואהרן היתה לזרז את בני ישראל על עשיית הפסח , וגם בני ישראל כל אחד זירז את חברו לעשות הפסח , והיו עושים גם מצוות משה ואהרן לצוות לעשות הפסח ולזרזו , והיינו כן עשו בני ישראל לזרזו כמו שמשה ואהרן זירזום. **א"נ** המזכה את הרבים זכות הרבים תלויה בו , ומשה ואהרן שעל ידם עשו בני ישראל את פסחיהם , היה להם חלק בפסחי כולם , והיינו ויעשו בני ישראל וכו כן עשו גם משה ואהרן , שעשו את כל הפסחים כולם משום שזכות הרבים תלויה בהם . (כתב סופר עה"ת) **א"נ** איתא בגמרא (פסחים צא) . וְהַחֹלָה וְהַזֶּהֱן שֶׁהֵן כִּלְיָן לְאַכֹּל כְּנִזַּי — שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן . על פולם אין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן כִּפְנֵי עֲצָמוֹן , שֶׁמֶא יְבִיאוּ אֶת הַפֶּסַח לְיַד פֶּסֶל . פרש"י – וחולה וזקן שמה יכבד חוליו ולא יוכל לאכול כזית. דהיינו שאין עושיין חבורה שכולה זקנים, שמה מתוך חולשתם לא יוכלו לגמרו וישארו נותר . משה ואהרן היו זקנים לכן קמ"ל דמ"מ עשו פסח לבדם משום שאין השכינה שורה אלא על גיבור לכן לא היה להם לחוש . (טעמא דקרא) **א"נ** איתא בחז"ל שהטעם שנצטוו ישראל להשיב את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות , הוא כנגד שלושת בתי המקדש . משה רבינו לא גילה זאת לבני ישראל , דכתיב **אַהֲרֵה אֶשֶׁר אַהֲרֵה** (ג יד) פרש"י - אֲהֵה עִמָּם בְּצִרְהָא זָאת , אֶשֶׁר אַהֲרֵה עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד שְׁאָר מְלַכְיֹת . אָמַר לְפָנָיו : רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! מָה אַנִּי מִזְכִּיר לְהֵם צִרְהָא אַחֲרָת? דַּיְם בְּצִרְהָא זָו . אָמַר לוֹ : יְפָה אֶמְרָת; פֶּה תֹאמַר וגו' . משום שלא ידעו זאת יכלו לקיים את המצווה בשמחה. קמ"ל שגם משה ואהרן קיימו המצווה בשמחה ובשלימות אע"פ שידעו שעתידיים להיחרב. (כוכבי אור)
- כתב השארית מנחם** – אכן יבואר ע"פ דאיתא בתרגום יונתן על הפסוק אַתֶּם רְאִיתֶם אֶשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֶשְׂאָא אַתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשִׂרִים וְאַבָּא אַתְכֶם אֲלֵי . (שמות יט ד) אַתּוֹן קְמִיתוֹן מַה דַּי עֲבָדִית לְמִצְרַאי וְטַעְנִית יתְכוֹן עַל עַנְנִין הֵי פְעַל גְּדַפִּי נְשִׂרִין מִן פִּילוֹסִין וְאַבְבִּילִית יתְכוֹן לְאַתֵּר בֵּית מוֹקֶדְשָׁא לְמַעַבְדַּת תְּמָן פְּסָחָא וּבְהוּא לִילְיָא אַמְבִּית יתְכוֹן לְפִילוֹסִין וּמְתָמָן קְרִיבִית יתְכוֹן לְאוֹלְפֵן אוֹרְיִיתִי . דְבִלִּיל פֶּסַח באו ענני כבוד ונשאום לירושלים ועשו הפסח וחזרו למצרים , אבל משה ואהרן לא יכלו לעלות לירושלים , שכך גזרה מחשבתו יתברך שלא יכנסו לארץ , ומ"מ כן עֵשׂוּ הפסח במצרים . (רבי מנחם מענדל מוישווא זי"ע)
- ס. **כתב בעל הטורים** - שהארבה נח בשבת. ודבר זה היה אות ומופת, ועדות ברורה, לכל עמי הארץ על קדושת ומעלת השבת. וכעת היה חשש שבעקבות מופת ועדות זו - יהיו הרבה נוכריים מושפעים ומתחילים לשמור שבת. ושנינו במסכת סנהדרין (נח, ב) "עכו"ם ששבת חייב מיתה", וא"כ עלולים הרבה נכריים להתחייב מיתה. לכן ביקש פרעה שיסירו מעליו את 'המוות' הזה, בהיות שמכה זו עשויה לגרום לנכרים רבים לשמור שבת ולהתחייב במיתה! (ספ"ט)
- כתבי אבא מארי' בשם הגאון רבי שמואל דוד וואלקין זצ"ל) **א"נ** פרעה החזיק את עצמו לעבודה זרה שנאמר הֲנִי עֲלִיד פְּרָעָה מְלַךְ מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגְּדוֹל הֲרַבִּץ בְּתוֹךְ יְאָרֵיו אֶשֶׁר אָמַר לִי יְאָרֵי וְאָנִי עֲשִׂיתִנִי (יחזקאל כט ג) ומאחר ועל ידי מכה זו התברר למצרים כי יש בורא לעולם שנברא בשישה ימים וַיִּנְחַ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי , חשש שהמצרים יחזרו בתשובה – שלא יעבדו יותר ליאור ולפרעה וזהו מוות בשבילו . **א"נ** היה אפשר לומר שהארבה אינה ממיתה , פרסמה הכתוב שהיא ממיתה כשאר המכות . **א"נ** רק אֶת הַמַּנֶּה הִזָּה שֵׁרוּקוֹ מִמִּית [רק מלשון רוק] (מדרש הגדול) . היה הארבה אוכל ואינו נאכל , היה נופל על פני המצרי לאוכלו ומנקה את עיניו . (לקח טוב) **א"נ** ידע פרעה את טבע הארבה שטם הוא שוהה זמן רב במקום אחד הוא מטיל רבבות ביצים באדמה ואחרי זמן ידוע מתבקעים הביצים ויצאים מהן דור חדש של ארבה ואין מספר לו והוא אוכל את היבול החדש וכל ירק הצומח באדמה החרוכה שהניחו אבותיו , לכן נתיירא פרעה מאוד מהמוות הזה , שכבר הורגל במכות המשמשות רק שבוע א' והולכות להן , אבל מכה זו אם לא יעזוב הארבה תיכף את מצרים הרי זו בניה לדורות . לפיכך וַיִּמְהַר פְּרָעָה לִקְרֹא לְמִשָּׁה וּלְאַהֲרֹן (י יז) , ומהירות זו לא מצינו בשום מכה . (אזנים לתורה)

שבעים פנים לתורה , לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
לקבלת העלון במייל ramnadlan018@gmail.com